

Uvodnik

Spoštovani kolegice in kolegi,

pred vami je nova, 29. številka revije *Arheo. Glasilo Slovenskega arheološkega društva*.

Kot že zadnjih nekaj let, je uredništvo tudi to pot lahko zadovoljno z odzivom kolegov, ki so svoje prispevke za objavo ponudili naši reviji in verjamemo, da boste do podobnih zaključkov prišli tudi vi. Kot je prav tako že skorajda v navadi, je revija tematsko zelo raznolika, kar vedno znova podčrta širino in odprtost naše stroke, ki v prepletu s številnimi disciplinami kreira nova polja delovanja in ustvarjanja. In lahko smo ponosni, da se nekateri prispevki dotikajo tem, ki jim tudi širše v stroki doslej še nismo posvečali dovolj velike pozornosti, kar pa še zdaleč ne pomeni, da so manjšega ali celo obrobne pomena. Gre za prispevke, v katerih predvsem slovenski avtorji predstavljajo široko paleto raziskav, ki jih je na prvi pogled težko speljati na skupni imenovalec, a je prav vsem skupno to, da so več kot le aktualni, nekateri so bili celo nujno potrebni.

Ob tem ne gre zanemariti, da ima kar nekaj člankov svoje korenine v diplomskih nalogah, narejenih na Oddelku za arheologijo Univerze v Ljubljani, ena izmed njih pa je bila narejena na pobudo arheologov konservatorjev z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Razveseljivo dejstvo kaže na prepletenost in skupen interes širše slovenske arheološke stroke. V isto smer vodi tudi uvedba praktičnega usposabljanja za študente tretjega letnika prvostopenjskega bolonjskega študija arheologije, ki na takšen način bolj neposredno skusijo tudi delo arheologov v različnih institucijah in organizacijah, ter različne strokovne aktivnosti Slovenskega arheološkega društva, ki s svojimi srečanji, nekaterimi organiziranimi na pobudo članov, zainteresirane seznanja s sodobnimi trendi v arheologiji.

S prvim prispevkom na novo odkrivamo depo Kanalski vrh 1, ki predstavlja za vse arheologe, predvsem pa tiste, ki se bolj posvečamo raziskovanju prazgodovinskih obdobj, nadvse zanimivo odkritje. Podobno o njej meni tudi *Miha Mihelič*, ki se je prav zato lotil svoje izredno temeljite študije najdbe in krajine, v kateri je bila odkrita, ter jo obravnaval v širokem kontekstu alkimije, arheoastronomije in ustnega izročila. Na podlagi raziskave predpostavlja, da je bil depo zakopan v času sončnega mrka, 26. januarja, leta 1034 (oz. 1035) pr. n. št., kar domnevno odraža nekatere vidike zgodnje-alkimističnega razmišljanja darovalcev. Upoštevajoč tudi ustno izročilo, pa avtor nadalje izpelje, da so na obravnavanem prostoru kontinuirano čistili Sonce vsaj od pozne bronaste dobe do 1. svetovne vojne. Drzne, a dobro utemeljene hipoteze, ki kar kličejo k branju!

V slovenski arheološki stroki so (bile) raziskave na teme oboroženih konfliktov 19. in 20. stoletja prava redkost, ob tem pa smo lahko v zadnjih letih prav v *Arheu* prebrali tudi nekaj prispevkov, s katerimi se je trend obrnil (Gaspari 2008; Gaspari, Miljević, Mušič 2010; Saunders 2010). Temu je nenazadnje botroval tudi leta 2008 sprejeti Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1), ki njihove ostanke v veliki meri uvršča med arheološko dediščino. Prispevek *Uroša Koširja* nam približuje zgolj eno izmed obsežnejših raziskovalnih tematik, soško fronto iz časa prve svetovne vojne, ki pa izkazuje velik arheološki potencial in zaradi izjemne količine ostalin kliče po sistematičnem raziskovanju, interpretiranju, varovanju in upravljanju.

Sklop naslednjih treh člankov nas popelje v virtualno realnost in nazaj ter nas na popotovanju seznanja s številnimi možnostmi in omejitvami pri uporabi morda ne dovolj poznanih orodij in tehnik, ki so nam na razpolago včasih tudi popolnoma brezplačno. Ob tem pa je potrebno premisliti tudi naše dojemanje teh novih orodij, ki niso le igračke in pripomočki, s katerimi pridobimo vizualno vsečine in torej za širšo javnost zanimive "produkte", temveč ponujajo mnogo več.

Tako nam *Maja Jerala* na podlagi študijskega primera t. i. Herkulovega svetišča na Miklavškem hribu v Celju približuje uporabo digitalnih orodij, ki se v zadnjih letih vse bolj pogosto uporabljajo za potrebe predstavljanja kulturne dediščine, še posebej za verodostojne 3D rekonstrukcije in predstavitve spomenikov, narejene na podlagi ohranjenih ostalin in sledov.

Soroden je prispevek *Sete Štuhec*, ki nam s pomočjo nekaj konkretnih primerov predstavlja najpomembnejše tehnike in možnosti za aktiven prikaz arheoloških artefaktov. V primerjavi s statičnimi metodami, kot sta risba in fotografija, so se v zadnjem času dodobra uveljavile nove možnosti upodobitev v treh dimenzijah. Poleg tridimenzionalnih prikazov, ki služijo tako za dokumentiranje in raziskovanje kot za prikaz arheoloških artefaktov, so nam na voljo tudi tehnike, ki v dvodimenzionalni prikaz vpelejo vtis tretje dimenzije. Ob tem je pomembno poudariti, da za razliko od risbe, ki je že interpretirana podoba predmeta, posnamemo s predstavljenimi tehnikami surovo oz. neinterpretirano podobo, ki pa dopušča tudi kasnejše (re)interpretacije.

V resnični svet pa tudi v samospraševanje nas iz virtualnih dimenzij pripelje prispevek *Bernarde Županek* in *Dimitrija Mlekuža*, ki se in nas v kontekstu naraščajoče uporabe vizualizacij v arheologiji sprašujeta o njihovi vlogi. Predstavljata nam prevetren pogled na uporabo in potencialne arheoloških vizualizacij ter njihovo vlogo v produkciji znanja, pri čemer za razmislek o tem upora-

bljata koncept "mejnih predmetov" ter teorijo "aktanta in mreže". Sama pravita: »Izpostavlja naraščanje vpliva vizualizacij med nearheološko "javnostjo" in vizualizacije konceptualizirava kot t. i. mejne predmete, ki lahko v različnih družbenih kontekstih nosijo različne pomene, hkrati pa imajo dovolj koherentno strukturo, da jih različne skupine prepoznavajo in so tako način tolmačenja in prevajanja med različnimi skupnostmi (npr. "stroko" in "javnostjo").« Pri tem je pomembno spoznanje, da vizualizacije niso zgolj ilustracije, s katerimi bi dopolnjevali pisane besede, ampak imajo svoje pomembno mesto v procesu produkcije znanja, česar pa se sami pri svojem delu morda vedno ne zavedamo.

Arheološka stroka predvsem pri izvajanju svojega konservatorskega poslanstva pogosto trči ob druge interese. Raziskave, ki so potrebne za "sprostitve" zemljišča, so pogosto trn v peti investorjev, tudi v arheološki stroki pa v skladu s konceptom preventivne arheologije poskušamo najdišča obvarovati pred kakršnimikoli posegi. Kot skoraj idealna se je tako pojavila zamisel, da najdišča prekrijemo z zaščitnim prekritjem in na takšen način varujemo *in situ*. A kot lahko preberemo v prispevku *Tamare Leskovar*, ki nudi osnoven vpogled v tehniko prekrivanja ter predstavlja možne posledice v primeru njene uporabe, ni vse zlato, kar se sveti. Na podlagi domačih in tujih raziskav ter drugih zbranih podatkov so v prispevku podane osnovne zahteve, ki jih je potrebno upoštevati pri razmisleku o načrtovanju zaščitnega prekritja arheološkega najdišča, pri čemer pa avtorica poudarja, da ta način zaščite arheoloških najdišč še zdaleč ni dovolj raziskan.

Prispevek *Mirjam E. Kaiser* z Univerze v Freiburgu opisuje razvoj arheoloških raziskav in drugih z njimi povezanih dejavnosti na območju barja Federsee in ni v Arheu nikakor objavljen po naključju. Predstavljeni prostor je eno izmed bolj raziskanih mokrih okolij, ki mu lahko v našem okolju iščemo pandan v Ljubljanskem barju, obe pa sta bili s svojimi kolišči vpisani tudi na UNESCO Seznam svetovne dediščine. Opisane več kot 30-letne izkušnje Izpostave za arheologijo mokrih okolij v Hemmenhofnu Zavoda za varstvo kulturne dediščine Baden-Württemberg tako z znanstvenimi raziskavami kot upravljanjem barja so lahko dober pokazatelj pomena kontinuiranega dela. A tudi njim problemi niso tuji, drenažni jarki izsušujejo barje in arheološke ostaline propadajo, zato sprejemajo ukrepe za njihovo zaščito. Ob tem pa izpostavljajo vpis kolišč na UNESCO Seznam svetovne dediščine kot prelomno točko. Ali lahko tako trdimo tudi mi?

V sklopu njihovega delovanja je bila organizirana tudi delavnica za mlade arheologe, Federsee Workshop 2012, ki je v avgustu leta 2012 potekala v Bad Buchau. Iz Slove-

nije sta se je udeležili *Elena Leghissa* in *Manca Vinazza*, ki za nas povzemata tamkajšnje dogajanje.

Kot Glasilo Slovenskega arheološkega društva (SAD) objavljamo tudi imena prejemnikov nagrade, priznanj in zahvalne listine SAD in argumentacije, ki so bile podane ob podelitvi 3. decembra 2012 v prostorih emonske civilne bazilike (Galerija Jakopič MGML).

Na srečo so minila leta, ko so se uredništva spraševala ali bo zbranih dovolj kakovostnih prispevkov, da bo revija izšla. Vprašanje, ki se nam postavlja sedaj, je čisto profano, vezano na finančna sredstva. Ali bo dovolj denarja, da bo revija izšla? V luči zgodb prenekaterih kolegov, ki so zaradi stanja, v katerega je država skupaj z velikim delom "razvitega sveta" zašla, izgubili svoj arheološki kruh, ter v skladu z zategovanjem pasu v humanistiki in družboslovju je takšno vprašanje še bolj na mestu.

Ker sem bil, sem in ostajam optimist, bom na tem mestu obrnil medaljo. Druga plat se blešči. Na njej je odblesek svetlobe, ki daje veljavo temu, kar delamo. V njem so sijoče oči, ki poslušajo naše razlage, ki gledajo v naše vitrine, ki listajo naše knjige. In če se ozremo na leto še enkrat, smo lahko na marsikaj tudi ponosni. Veliko je bilo dobre ga in svetlega za našo stroko. Evropska prestolnica kulture Maribor 2012 je med svojimi mnogoštevilnimi dejavnostmi podprla tudi mnoge arheološke projekte, ki sicer ne bi ugledali luči sveta. Razstave so se vrstile in se selile. Tako je vsa vzhodna Slovenija od blizu spoznavala *odseve prazgodovine v bronu oz. situlsko umetnost v Novem mestu*, skupaj z Ljubljano se je srečala z *novimi dognanji na Piramidi oz. s koreninami mesta Maribor*, jugovzhodni obronki Pohorja so bili povezani z arheološko potjo in še bi lahko naštevali. A v mojih očeh je bil najsvetlejši, in ne le zaradi časovne bližine in številnih ognjemetov, zaključek leta, ki daje veliko upanja za svetlo prihodnost. Odprtju razstave *Vitez, dama in zmaj. Dediščina srednjeveških bojevnikov* v Narodnem muzeju Slovenije in stalne postavitve *Prelepa Gorenjska* v gradu Khislstein Gorenjskega muzeja naj ob bok postavim le še visoko znanstveno priznanje, *Zoisovo priznanje za pomemben znanstveni dosežek*, ki so ga naši kolegi dobili za objavo arheološkega najdišča Tonovcov grad pri Kobaridu.

Na koncu sta vedno samo dve poti. Ena je ravna in brez večjih preprek, ta vodi v lahkotno bivanje, ki pa se lahko ob prvi resnejši preizkušnji zlomi. Druga je vijugasta, gre navkreber, na njej se kruši kamenje in vsak ovinek je lahko zadnji; zahteva delo, predanost in žrtve, a brez dvoma pelje proti svetlobi. Vsak naj izbere svojo!

Matija Črešnar